

Kodų kaita skirtingų lyčių asmenų feisbuko paskyrose. Šalčininkų rajono atvejis

Violeta Miliun

Vilniaus universitetas
violeta199506@gmail.com

Anotacija. Šiame straipsnyje pristatomas kodų kaitos ir jos funkcijų feisbuke skelbiamuose įrašuose ir komentaruose tyrimas, atsižvelgiant į lyties veiksnį. Tyrėjai René Appelas ir Pieteris Muyskenas išskyrė šešias kodų kaitos funkcijas: referentinę, valdomąją, tapatybinę, metaforinę, metalingvistinę ir poetinę. Tiriant buvo siekiama išsiaiškinti, kurias iš pateiktų funkcijų kodų kaita atlieka iš Šalčininkų rajono kilusių jaunų žmonių feisbuko diskurse, nustatyti vyraujančias funkcijas merginų ir vaikinių paskyrose bei įvertinti visų rastų kodų kaitos funkcijų atvejų dažnumo panašumus lyties požiūriu. Tiriamąją medžiagą sudarė 1048 įrašai ir komentarai iš 30 feisbuko paskyrų, paskelbti 2017–2018 m. Jaunų žmonių amžius – 20–30 m., juos vienija mokyklos (lenkų) kalba. Feisbuko įrašai ir komentarai tiriami taikant kokybinės kalbinės ir kiekybinės analizės metodus. Tyrimo rezultatai rodo, kad funkcinio požiūriu kodų kaita merginų ir vaikinių feisbuko diskurse yra panaši. Abiejų lyčių paskyrose pačių funkcijų skaičius yra vienodas, tačiau skiriasi tų funkcijų dažnumas.

Raktažodžiai: *sociolingvistika; Šalčininkų rajonas; feisbuko diskursas; kodų kaitos tipas; kodų kaitos funkcija*

The Code-Switching on Facebook Profiles of Different Genders: The Case of Šalčininkai District

Summary. This study investigates functions of code-switching based on the model proposed by René Appel and Pieter Muysken. Code-switching is an interesting sociolinguistic phenomenon characteristic to bilingual and multilingual communities. It involves the use of different languages within the boundaries of a single sentence or between sentences in one specific domain or discourse. It is an individual language choice determined by such factors as the topic, the situation, the participants of a conversation, their interrelationship, emotions, and demonstration of one or more identities. On this basis, Appel and Muysken (2005) identified six functions of code-switching: referential, directive, expressive (related to identity), phatic (metaphorical), metalinguistic and poetic. This paper sets out to achieve several goals: (a) to find out which of these functions appear in the Facebook discourse of young people originated from Šalčininkai district, (b) to identify the main types of functions in girls' and boys' profiles, and (c) to study the frequency of the functions with regard to the variable of gender. The research material consists of 1 048 posts and comments published in 2017–2018 and obtained from 30 Facebook profiles. The dataset represents young people aged between 20 and 30 years, with Polish as their school language. Facebook posts and comments are investigated from a qualitative and quantitative perspective. The research results show that functionally code-switching is similar in both girls' and boys' Facebook discourse. On the profiles of both genders, the number of functions is identical, but the frequency of these functions varies. In the datasets of both genders, the most predominant function is directive, which appears when languages change depending on the language chosen by the interlocutor. This research could be informative for sociolinguists who investigate electronic discourse of young people from South East Lithuania and for those who focus on how environment influences the emergence of different linguistic codes on Facebook. The research could also stimulate greater interest of sociolinguists in the conversational features of residents in Šalčininkai district.

Keywords: *sociolinguistics; Šalčininkai district; Facebook discourse; type of code-switching; function of code-switching*

1. Įvadas

Šiuo metu internetinė komunikacija yra viena įprasčiausių žmonių bendravimo formų. Virtualioje erdvėje ne tik bendraujama, bet ir dalijamasi įvairaus pobūdžio informacija, reaguojama pasitelkiant jausmaženklis. Elektroniniame diskurse, kaip ir sakytinėje bei rašytinėje kalboje, taip pat dažnai keičiami kodai, arba kalbos, priklausomai nuo situacijos, pašnekovo ir kitų veiksnių.

Tyrimų, nagrinėjančių kodų kaitą elektroniniame, o kartu ir feisbuko diskurse, vis dar esama nedaug. Graikų tyrėjas Jannis Androutsopoulos (2011) savo tyrime pabrėžė tautinių mažumų kuriamas tapatybes, kitus socialinius dalykus, pasireiškiančius vartojant skirtingas kalbas internetinėje erdvėje. Kitas tyrėjas Choy Wai Fongas (2011) nagrinėjo kodų kaitos funkcijas, jų priežastis, dvikalbių studentų komunikaciją socialiniuose tinkluose, elektroninį diskursą lygino su sakytiniu bei rašytiniu diskursu. Karin Rickberg (2015) analizavo kodų kaitos funkcijas JAV gyvenančių puertorikiečių elektroniniame diskurse, atkreipė dėmesį į dvikalbės aplinkos įtaką kodų pasirinkimui ir jų funkcijoms. Lietuvoje kodų kaitos tyrimų socialinių tinklų kontekste verta paminėti Eglę Jakelienę (2018), tyrinėjusią žinomų žmonių feisbuko diskursą ir kitų interneto vartotojų komentarus bei lyginusią dviejų tautų – lietuvių ir danų – kodų kaitą.

Šis tyrimas yra naujas pirmiausia todėl, kad kodų kaita Lietuvoje dar nebuvo analizuojama daugiakalbių žmonių asmeninėse feisbuko paskyroje. Antra, taip pat nebuvo atsižvelgiama į lyties aspektą, lemiantį kodų kaitos vartojimą privačioje internetinėje erdvėje. Trečia, sociolingvistiniu požiūriu Vilniaus kraštas yra ypatingas atvejis, atskleidžiantis ryškią kalbų ir kultūrų sintezę. Iki šiol nebuvo atsižvelgiama į tautinių mažumų turimo kalbinio repertuaro naudojimą feisbuko diskurse, jo atliekamas funkcijas. Šiuo metu internetinis bendravimas yra viena dažniausiai pasitelkiamų komunikacijos formų, taigi tema yra tikrai aktuali. Kita vertus, lytis taip pat yra įdomus tyrinėjimo aspektas, galintis atskleisti ryškius kalbinius jaunų žmonių skirtumus.

Šio tyrimo objektas – iš Šalčininkų rajono kilusių jaunų žmonių feisbuko diskursas, tikslas – išanalizuoti kodų kaitos funkcijas Šalčininkų rajono jaunimo feisbuke publikuojamuose įrašuose ir komentaruose, nustatyti, kurios kodų kaitos funkcijos dominuoja merginų ir vaikinių paskyroje bei palyginti kitų funkcijų dažnumą lyties požiūriu. Šiam tikslui pasiekti buvo išsikelti šie uždaviniai:

- 1) iš 30 feisbuko paskyrų sukaupti įrašus ir komentarus, paskelbtus 2017–2018 m.;
- 2) nustatyti, kokias funkcijas kodų kaita atlieka abiejų lyčių paskyroje;
- 3) išsiaiškinti, kurie kodų kaitos tipai kuriai kodų kaitos funkcijai yra būdingi jaunimo elektroniniame diskurse.

Straipsnį sudaro trys dalys. Pirmoje dalyje glaustai aptariamos kodų kaitos apibrėžtys, tipai bei funkcijos, antroje – pristatoma tyrimo medžiaga ir metodai, o trečioje – apžvelgiami kodų kaitos funkcijų merginų ir vaikinių feisbuko diskurse tyrimo rezultatai.

2. Kodų kaitos funkcijų teoriniai pagrindai

2.1. Kodų kaitos tipai ir funkcijos

Sociolingvistiniu požiūriu kodų kaita yra suvokiama kaip įprastas dvikalbių, daugiakalbių žmonių elgesys, lemiamas tokių veiksnių kaip pašnekovas, tema, emocijos, situacija. Šis reiškinys iš dalies gali būti tapatus kalbos pasirinkimui. Kalbos pasirinkimas apskritai apima labai platų kontekstą, sričių, diskursų įvairovę, su kuria susiduriama dvikalbėse ir daugiakalbėse bendruomenėse (plg. Holmes 2013: 23). Kodų kaitos atveju išskiriamas individo kalbinis repertuaras, konkreti sritis arba diskursas, kur

kelios kalbos vartojamos viena šalia kitos. Galima daryti prielaidą, kad tuo metu kalbėtojai savaimė išskyla kodo pasirinkimo klausimas, lemiamas išorinių ir vidinių aplinkybių, būtent todėl kalbos pasirinkimas negali būti visiškai atskirtas nuo kodų kaitos. Ne visuomet kodų kaita pabrėžiama vieno pokalbio epizode, dažnai ji apima vieną situaciją arba konkrečią sritį. Manytina, kad kodų kaitą galima paaiškinti kaip įprastą, natūralų kalbinį reiškinį, kai (ne)sąmoningai pereinama iš vienos kalbos į kitą, ir kartu palaikomas (arba nutraukiamas) pokalbis bei pokalbio dalyvių tarpusavio santykiai.

Kalbant apie kodų kaitos tipus, svarbu pažymėti, kad pirmiausia jie nurodo skirtingų kalbų elementų pasiskirstymą komunikuojant. Shana Poplack (1980) išskyrė tris kodų kaitos tipus:

- 1) kodų kaita sakinio viduryje** gali apimti tiek vieną, tiek daugiau kitos kalbos leksinių vienetų, įterptų į sakinį, pavyzdžiui, *I started acting real curiosa* (liet. ‚Pradedu veikti tikrai įdomiai‘), į anglišką sakinį įterptas ispanų kalbos žodis. Kitame pavyzdyje *sveikinimai, advokatša! / Minutočku, dar tik pamoshcnik. ačiū*¹ kaitaliojama lietuvių kalba su rusų. Šis kodų kaitos tipas Sh. Poplack laikomas intymaus dvikalbių ar daugiakalbių žmonių tarpusavio pokalbio reiškiniumi;
- 2) kodų kaita tarp sakinių** gali būti siejama su emocine kalbėtojo raiška, kur kalbos rinkimasis lemia afektiniai veiksniai. Vienas sakinyje vartojamas viena kalba, kitas – kita, pavyzdžiui, *Krasawica / Ačiū, mano brangioji*, viename sakinyje vartojama rusų, kitame – lietuvių kalba;
- 3) diskurso žymeklių kaitą** apima šaukiamųjų, dažnai vartojamų arba skliaustuose pateikiamų kitos kalbos žodžių įterpimas į sakinį. Tyrėja Sh. Poplack (1980) šį kodų kaitos tipą dar kitaip vadina simboline kaita, ją apibūdina kaip dvikalbę sakinio viena kalba prigimtį (Appel, Muysken 2005: 118), pavyzdžiui, į sakinio *Oye, when...* pradžią įterpiamas diskurso žymeklis *Oye* (liet. ‚klausyk‘) – ryškus minėto kodų kaitos tipo atvejis².

Kodų kaitos funkcijos nukreipia į semantinę skirtingų kalbų vartojimo krūvį, leidžiantį nustatyti pokalbio dalyvių skirtingų kalbų vartojimo diskurse intenciją. Tyrėjai Janas P. Blomas ir Johnas J. Gumperzas (1972) funkcinio požiūriu buvo išskyrę situacinę bei metaforinę kodų kaitą, pirmuoju atveju nulemtą situacijų, antruoju – socialinės kalbų reikšmės juse. Mokslininkų R. Appelo ir P. Muyskeno (2005) sukurta šešių kodų kaitos funkcijų klasifikacija išplečia anksčiau minėtą klasifikaciją ir apima tiek situaciją, komunikacinę tikslą, tiek kalbėtoją ir kalbėtojo santykį su pašnekovu:

- 1) referentinė funkcija** pripažįstama kaip labiausiai sąmoninga kodų kaita, dažnai pasitelkiama tais atvejais, kai trūksta vienos kalbos žinių arba laisvumo konkrečiam dalykui nusakyti (Appel, Muysken 2005: 118). Labai dažnai minėta funkcija pasitelkiama keičiant temą, kadangi tam tikras temas lengviau aptarti viena, o ne kita kalba. Pavyzdžiui, Tanzanijos, Indonezijos ir kitų šalių studentams gali būti lengviau aptarinėti mokomuosius dalykus anglų kalba, kuria tie dalykai yra dėstomi, negu savo gimtąja (Holmes 2013: 9);
- 2) valdomąją funkciją** taip pat galima suvokti kaip sąmoningą kalbinio kodo pasirinkimą, kadangi šiuo atveju atsižvelgiama į adresatą, jo kalbinę kompetenciją. Tokia nuoroda į klausytoją gali pasireikšti skirtingais būdais. Vienu atveju asmuo yra išskiriamas, neįtraukiamas į pokalbį, vykstantį ne jo kalba. Kitu atveju pašnekovas gali įsitraukti į pokalbį, jeigu interakcija vyksta jo kalba³.

¹ Kai kurie pavyzdžiai imti iš tiriamosios medžiagos.

² Ne visuomet lengva atskirti skirtingus kodų kaitos tipus. Tam tikri kitos kalbos įterpiniai, pavyzdžiui, ispaniškas *y luego* (liet. ‚o vėliau‘) tekste gali būti suvokiamas kaip diskurso žymeklis arba taip pat kaip intymaus pokalbio išraiška (kodų kaita sakinio viduryje) (ten pat).

³ Ši prielaida glaudžiai siejama su mokslininko Gileso ir kt. (1987) išplėtotą akomodacijos teorija, kai kalbos vartotojai, tam tikrose situacijose siekdami sutarimo, prisiderina prie pašnekovo kalbos, kalbinės atmainos arba stiliaus. (konvergencija) arba dėl tam tikrų priežasčių (kalbinės kompetencijos trūkumo, socialinės tapatybės raiškos ir pan.) neprisiderina (divergencija) (Holmes 2013: 246).

Pavyzdžiui, daugybė tėvų, stengdamiesi, kad jų vaikai nesuprastų, kas buvo pasakyta, vartoja užsienio kalbą. Kai ši strategija pasitelkiama dažnai, vaikai išmoka užsienio kalbos arba, norėdami atsiskirti nuo tėvų, kuria savo kalbos variantą (Appel, Muysken 2005: 119);

- 3) **tapatybinę funkciją**⁴ galima laikyti stilistine pokalbio kūrimo priemone, kai kalbančiųjų individualumas, jų asmenybės kūrimas yra svarbiau negu aptariama tema ir adresatas. Kalbėtojais, vartodami dvi ar daugiau kalbų tame pačiame diskurse, išryškina savo mišrią, daugiakalbę tapatybę. Iš kalbėtojo perspektyvos tokie kodų kaitos atvejai vertinami palankiai, kadangi asmenys per vartojamas kalbas neslepia savo tautinės, kalbinės ir kitų tapatybių;
- 4) **metaforinę funkciją** dvikalbiai, daugiakalbiai asmenys pasitelkia norėdami pabrėžti, intensifikuoti tam tikrą pokalbio dalį, įterpti komentarą skliaustuose (Rickberg 2006: 50). Dažnai ji aptinkama netiesioginėje kalboje, citatose, nurodant kito pobūdžio diskursą, pavyzdžiui, ispanų pasakyme įterpiama citata iš angliško filmo: *los internacionales llegaron a torre... Now let the hunger games begin!* (ten pat, 51). Šią funkciją galima interpretuoti kaip kalbėtojo norą išsiskirti, suteikti savo pasakymams naujos prasmės;
- 5) **metalingvistinę funkciją** galima paaiškinti kalbų sąveika, kai vienas kodas papildo kitą, tokiu būdu atsižvelgiant į informacijos perteikimo svarbą. Ji paremta tiesioginiais arba netiesioginiais komentarais apie į pokalbį įtrauktas kalbas arba nepažįstamo žodžio reikšmės pabrėžimu kitos kalbos žodžiais (kabutėse arba skliaustuose). Pavyzdžiui, kalbos vartotojas, siekdamas sukelti įspūdį savo pašnekovams, keičia skirtingas kalbas, arba aiškina tokių kultūrinių dalykų, kaip Kūčios, reikšmę: *Celebrating Noche Buena, „Christmas Eve“ puertorican style. Arroz con gandules, jamon, pavo y pasteles*⁵ (Rickberg 2006: 54);
- 6) palyginti su anksčiau aptartomis funkcijomis, **poetinę funkciją** yra gana specifinė ir retai pasitelkiama pokalbyje, pasireiškianti tada, kai diskurse pasirodo žodžių žaismai (juokeliai, kalambūrai) kita kalba. K. Rickberg (2006: 54) papildė šią sampratą, ji teigė, kad poetinė išraiška arba kalambūrų vartojimas reikalauja aukštos kalbinės kompetencijos. Spėjama, kad poetinė kodų kaitos funkcija iš dalies gali būti vadinama pramogine, kadangi taip siekiama pelnyti adresato dėmesį, jį sudominti konkrečiu dalyku, pavyzdžiui, mama, į trumpą eilėrašį įterpdama žodžius kita kalba, nori pralinksinti mažą dukrelę (Stapa, Sahabudin Khan 2016: 192).

Pasitelkiant konkrečias kodų kaitos funkcijas (referentinę, metaforinę, metalingvistinę) pirmiausia atsižvelgiama į pranešimo perteikimo veiksmingumą. Tapatybinei funkcijai svarbus pats kalbėtojas, jo siekis vartojant kitas kalbas tapatintis su kalbine, tautine ir kitomis bendruomenėmis. Valdomoji, metalingvistinė bei poetinė funkcijos orientuotos į adresatą, kai kalbantysis, keisdamas kalbinius kodus, bando prisiderinti arba, atvirkščiai, atsiskirti nuo adresato, padaryti jam įspūdį.

3. Kodų kaitos funkcijų feisbuko diskurse tyrimas

3.1. Empirinė medžiaga ir metodai

Tiriamąją medžiagą sudarė 1048 įrašai ir komentarai iš feisbuko, skelbiami iš Vilniaus krašto, o tiksliau iš Šalčininkų rajono, kilusių jaunų žmonių, kurių amžius 20–30 m. Visi sukaupti įrašai ir komentarai buvo skelbiami nuo 2017 m. sausio iki 2018 m. spalio. Analizuojamos medžiagos apimtis – 128 teksto puslapiai. Tyrimui pasirinkta 30 – 15 merginų ir 15 vaikinių – socialinio tinklo paskyrų. Pažymėtina, kad visi asmenys lankė lenkiškas mokyklas. Tyrimui atlikti buvo naudojami kokybinės kalbinės ir kiekybinės analizės metodai.

⁴ Straipsnyje atsisakyta vartoti R. Appelo ir P. Muyskeno terminą *ekspresinė funkcija*, nes jis lietuvių kalboje savo apibrėžtimi labiau siejamas su jausmais negu su tapatybės raiška.

⁵ Liet. „Švenčiant Kūčias; Kalėdų išvakarės“ puertorikietišku stiliumi. Ryžiai su žirneliais, kumpiu, kalakutiena ir pyragais“.

Dėl anonimiškumo visi jauni žmonės turėjo savo koduotes, t. y. kiekvienas jų buvo žymimas atitinkama raide (pagal lytį) ir skaičiumi (pagal amžių), pavyzdžiui, *M23, V23-1* ir pan. Kadangi merginų ir vaikinių amžius dažnai sutapo, jiems atskirti pasitelkiami eilės numeriai, nurodomi koduotės pabaigoje, plg. *V22-1* ir *V22-2*.

Daugumą jaunų žmonių turi aukštesnįjį arba aukštąjį išsilavinimą, tačiau kai kurie buvo baigę tik vidurinę mokyklą. 8 asmenys jau buvo sukūrę šeimas, kai kurie turėjo vaikų, todėl jų, kaip žmonių, mamų, vyrų ir tėvų socialiniai vaidmenys iš dalies atsispindi skelbiamuose įrašuose ir komentaruose, vartojant skirtingus kalbinius kodus. Būtina pažymėti, kad dauguma jaunų žmonių tarpusavyje yra pažįstami, geri draugai, buvę bendraklasiai. Feisbuke kai kurie taip pat bendrauja su vyresnio amžiaus žmonėmis (mokytojais, kaimynais).

1 lentelė. Iš Šalčininkų r. kilusių jaunų žmonių duomenys.

Nr.	Lytis	Amžius (m.)*	Išsilavinimas	Gyvenamoji vieta	Feisbuke vartojamos kalbos	Socialiniai vaidmenys
1.	M**	23-1	aukštesnysis	Vilnius	lenkų, lietuvių, rusų	žmona, draugė, bendraklasė, pažįstama
2.	M	28	aukštasis	Vilnius	lenkų, lietuvių, rusų, anglų	draugė, kolegė, giminaitė
3.	M	24-1	aukštasis	Vilnius	lenkų, lietuvių, rusų	žmona, draugė, pažįstama, giminaitė, kurso draugė
4.	M	23-2	aukštasis	Šalčininkų r.	lenkų, lietuvių, rusų	draugė, pažįstama
5.	M	24-2	aukštasis	Vilnius	lenkų, lietuvių, rusų, anglų, prancūzų	draugė, giminaitė
6.	M	24-3	aukštasis	Šalčininkų r.	lenkų, lietuvių, rusų, anglų	draugė, giminaitė
7.	M	25-1	aukštasis	Šalčininkų r.	lenkų, lietuvių, rusų	draugė, pažįstama, giminaitė, buvusi mokinė
8.	M	23-3	aukštasis	Šalčininkų r.	lenkų, lietuvių, rusų	žmona, draugė, giminaitė
9.	M	30	aukštasis	Šalčininkų r.	lenkų, lietuvių, rusų	kolegė, draugė, pažįstama, giminaitė
10.	M	27	aukštesnysis	Vilnius	lenkų, lietuvių, rusų, anglų	draugė, pažįstama
11.	M	23-4	aukštasis	Šalčininkų r.	lenkų, lietuvių, rusų	žmona, mama, giminaitė, draugė
12.	M	22	vidurinis	Vilnius	lietuvių, rusų	draugė, pažįstama, studentė
13.	M	23-5	aukštasis	Šalčininkų r.	lietuvių, lenkų, rusų	draugė, giminaitė, buvusi auklėtinė
14.	M	25-2	vidurinis	Šalčininkų r.	lietuvių, lenkų, rusų	žmona, mama, draugė
15.	M	25-3	aukštasis	Šalčininkų r.	lietuvių, lenkų, rusų	mama, draugė, giminaitė
16.	V	25-1	vidurinis	Šalčininkų r.	lenkų, lietuvių, rusų, <i>po prostu</i>	draugas, senas pažįstamas, giminaitis, kaimynas, buvęs mokinys
17.	V	25-2	aukštasis	Šalčininkų r.	lenkų, lietuvių, rusų, <i>po prostu</i>	draugas, kaimynas
18.	V	20-1	aukštesnysis	Vilnius	lenkų, lietuvių, rusų, <i>po prostu</i>	draugas, senas pažįstamas, giminaitis

Nr.	Lytis	Amžius (m.)*	Išsilavinimas	Gyvenamoji vieta	Feisbuke vartojamos kalbos	Socialiniai vaidmenys
19.	V	25-3	vidurinis	Vilniaus r.	lenkų, lietuvių, rusų, <i>po prostu</i>	vyras, tėvas, draugas, giminaitis
20.	V	27	vidurinis	Šalčininkų r.	lenkų, lietuvių, rusų, <i>po prostu</i>	krikščatėvis, draugas, kaimynas, giminaitis
21.	V	30	vidurinis	Vilnius	lenkų, lietuvių, rusų, <i>po prostu</i>	krikščatėvis, draugas, pažįstamas, giminaitis
22.	V	22-1	vidurinis	Vilnius	lenkų, lietuvių, rusų <i>po prostu</i>	draugas, pažįstamas
23.	V	24	aukštesnysis	Vilnius	lenkų, lietuvių, rusų, <i>po prostu</i>	draugas, kaimynas, giminaitis
24.	V	22-2	vidurinis	Šalčininkų r.	lenkų, lietuvių, rusų, <i>po prostu</i>	kaimynas, draugas, buvęs bendraklasis
25.	V	23-1	vidurinis	Šalčininkų r.	lenkų, lietuvių, rusų, anglų, <i>po prostu</i> kalbas	vyras, draugas, giminaitis
26.	V	20-2	vidurinis	Vilnius	lenkų, lietuvių, rusų	draugas
27.	V	23-2	aukštesnysis	Šalčininkų r.	rusų	draugas
28.	V	23-3	aukštasis	Šalčininkų r.	rusų, lenkų, anglų	draugas
29.	V	22-3	vidurinis	Šalčininkų r.	rusų, lietuvių	draugas, buvęs bendraklasis
30.	V	28	aukštasis	Vilnius	rusų, lenkų, lietuvių	draugas, pažįstamas

* Tiriamųjų amžius nurodytas remiantis 2018 m. duomenimis.

** M – moteris, V – vyras.

1 lentelėje nurodytų merginų ir vaikų skelbiami feisbuko įrašai ir komentarai yra skirtingi: juos sudaro vienas žodis arba ištisos frazės, parašytos įvairiomis kalbomis. Vieni asmenys linkę skelbti įrašus, nuotraukas, rašo komentarus, keičia kodus labai dažnai; kiti kur kas rečiau dalijasi informacija su kitais arba iš viso socialiniame tinkle nieko neskelbia, tik atsako į pažįstamų žmonių sveikinimus ypatingomis progomis.

Atliekant tyrimą, buvo susidurta su tam tikrais sunkumais, o tiksliau, su tuo, kaip atskirti, kurie atvejai priklauso konkrečiai kodų kaitos funkcijai. Vieni įrašai ir komentarai buvo aiškiai sietini su konkrečia funkcija (valdomosios funkcijos atveju), bet kiti galėjo būti iš karto priskirti kelioms: tapatybinei, metaforinei ar referentinei. Tam, kad tyrimą būtų atlikti paprasčiau, reikėjo nuspręsti, kuriai tik vienai funkcijai priskirti feisbuko įrašą ir / arba komentarą. Jeigu vienas įrašas arba komentaras labiau atitiko vienos, o ne kitos (pavyzdžiui, referentinės, o ne tapatybinės) funkcijos apibrėžtį, toks atvejis buvo priskirtas būtent referentinei funkcijai. Tai vienas pagrindinių tyrimo ribotumų, kadangi sunku yra tiksliai patikrinti duomenis. Asmenys ne visuomet geba atsakyti, kodėl vienu atveju vartoja vieną kalbą, o ne kitą. Visi rezultatai buvo pagrįsti straipsnio autorės įžvalgomis bei interpretacijomis. Pažymima, kad, siekiant tiksliau paaiškinti kodų kaitos atsiradimą, išvelgti visą kontekstą, taip pat buvo tiriami asmenų skelbiami įrašai viena kalba ir paskui juos einantys komentarai kitomis kalbomis kaip ryškūs kalbinių kodų keitimosi atvejai.

3.2. Kodų kaitos funkcijų feisbuko diskurse analizė

3.2.1. Referentinė funkcija

Tiriamuose merginų feisbuko įrašuose ir komentuose iš viso buvo rasta 26 referentinės funkcijos atvejai. Minėta funkcija pasireiškia kodų kaita sakinio viduryje, kai asmenys, nežinodami žodžio ati-

tikmens kita kalba arba norėdami aiškiai nusakyti konkretų dalyką, pasitelkia savo turimus kalbinius išteklius. Pavyzdžiui, komentare *Az murazki pa kozy super*⁶ 🤩👍 (M23-4) ne tik viename sakinyje kaitomos dvi – lenkų (tą nurodo žodis *az*⁷) ir rusų – kalbos, bet ir vartojamas rusiškas posakis – *murazki pa kozy*. Šios frazės vartojimą galėjo nulemti jos atpažįstamumas – dažnai ši frazė girdima iš aplinkos.

Taip pat buvo rasta atvejų, kai į vieną pasakymą įterpiamas tik vienas žodis kita kalba:

1. **Zrob zeby viesas byl** 😊⁸

Juzh 😊 (M25-2)

2. na weselu? W Druskiennikach? Czyje wesele?

Tylko fotosesija 😊 **Kolezanki i kolegi** 😊 (M23-3)

1 pavyzdyje mergina, pavartodama lietuvišką žodį *viešas*, siekia kuo tiksliau perteikti komunikacinę intenciją – patarti draugei pasidalyti konkrečia informacija, padaryti ją prieinamą visiems vartotojams. Galima daryti prielaidą, kad minėtas žodis pateiktame pasakyme yra esminis, kadangi apskritai yra lengviau atpažįstamas feisbuko erdvėje negu jo atitikmenys kitomis kalbomis (socialinis tinklas gali būti nustatytas lietuvių kalba). O 2 pavyzdyje žodį *fotosesija*⁹ mergina bando pritaikyti prie lenkų kalbos, nors iš tikrųjų tai – rusų kalbos leksema, todėl šiuo atveju laikoma kodų kaita sakinio viduryje. Gali būti, kad merginai, atsakant į pažįstamos komentarą, sunku buvo greitai rasti žodžio atitikmenį lenkų kalba, todėl pavartojus žodį, geriau žinomą rusų kalba, pasakymas adresatui tapo suprantamesnis. Visuose pateiktuose komentaruose referentinė kodų kaitos funkcija galimai demonstruoja merginų norą išsaugoti autentišką, sakytinei kalbai artimą diskursą. Tokiu atveju atsižvelgiama į tikslios pasakymo esmės perteikimą.

Referentinė funkcija taip pat išvelgiama pavieniuose feisbuko įrašuose, kai vienos arba kitos kalbos vartojimą nulemia temos keitimas, plg. po nuoroda į filmą anglų kalba vartojamą anglišką junginį *Christmas spirit*, ir įrašą lietuvių kalba po nuoroda į anglišką vaizdo klipą – *nuostabus albumas* (M24-2). Kitas pavyzdys – *Pravda zhizni* 😊 (M28), ši rusų kalbos frazė nurodo į užrašą, publikuotą rusų kalba. Spėjama, kad pasirinkti dviejų skirtingų kalbų leksiniai vienetai geriausiai atspindi šių nuorodų keliamus jausmus asmeniui.

Vaikinų paskyroje, skirtingai negu merginų, nelinkstama diskutuoti tam tikra įrašo tema, dažnai atsakoma vienu žodžiu arba trumpiniais. Referentinės funkcijos atveju vaikinų paskyroje pasitaiko retai – jų buvo rasta tik 10. Daugiausia šią funkciją atlieka įrašai, kuriuose įvedama į konkrečią temą, plg. *VSAT PRIE LR VRM komandine Biegimo varžybos III Vieta* – kai kalbama apie varžybas, *Po Sunkaus Egzamino* 😊 ir *DA DA DA* – kai komentuojamas užrašas rusų kalba (V20-1). Galima teigti, kad vaikiniams tam tikrą dalyką yra lengviau aptarti viena, o ne kita kalba. Kalbos vartotojams gali atrodyti, kad kita kalba geriau išreiškia apibrėžtą temą (Appel, Muysken 2006: 118). Iš dviejų pateiktų įrašų pavyzdžių galima matyti, kad vaikinai, vartodamas dvi skirtingas – lietuvių ir rusų – kalbas, kartu nurodo į skirtingas temas. Pirmu atveju nurodo į varžybas, mokslo reikalus, vykstančias lietuvių kalbos aplinkoje, taigi tikėtina, kad vaikinui patogiau išreikšti įrašo mintį būtent šia kalba. Antru atveju rusų

⁶ Visi pavyzdžiai iš tiriamosios medžiagos yra netaisyti. Rusiški žodžiai dažniausiai rašomi lotyniškėmis raidėmis.

⁷ Žodelis *az* apskritai yra tiek rusiškas, tiek lenkiškas, nors jaunų žmonių dažniau yra suvokiamas kaip būtent lenkiškas.

⁸ Pasvyruoju šriftu žymimi lentelėje nurodytų jaunų žmonių įrašai ir komentarai.

⁹ *Fotosesija* yra tarptautinis žodis, kurį galima pritaikyti prie bet kurios kalbos. Šiame komentare žodis *fotosesija* fonetiškai ir ortografiškai yra labiau pritaikytas prie rusų kalbos, todėl buvo nuspręsta sustoti ties tokia interpretacija.

kalbos vartojimas sietinas su feisbuke pasidalyta nuoroda rusų kalba. Manytina, kad vaikinai savo kalba prisiderina prie socialiniame tinkle pasidalytos nuorodos kalbos, ir kodų kaitos motyvacija galėtų būti pagrįsta.

3.2.2. Valdomoji funkcija

Minėta funkcija ryškiai atsispindi merginų feisbuko komentaruose, kai aptariami dalykai siejami su skelbiamu įrašu arba nuotrauka, kai atsakoma į sveikinimus, linkėjimus kokia nors proga arba tiesiog dėkojama už komplimentą:

3. *Dziękujemy było wszystko bardzo pięknie!!!* 😊

Labai malonu girdėti 😊 Džiaugiamės, kad Jums patiko ❤️ ir dar karta sveikiname sukurus gražią Seimą ❤️

Aciu!!! 😊 (M23-1)

4. *Яблочный пирог само то, что нужно в воскресный осенний вечер* 🍏🍰

? e, a ja? a mnie ?

Nastepnym razem 😊 (M24-3)

3 ir 4 pavyzdžiuose merginos savo įrašus skelbia viena kalba (lenkų ir rusų), tačiau komentaruose, plėtodamos įrašo mintį, pradeda vartoti kitą, savo pašnekovo kalbą. Tokiu būdu 3 pavyzdyje nuo lenkų kalbos pereinama prie lietuvių kalbos, siekiant tinkamai sureaguoti į pašnekovo atsakymą. 4 pavyzdyje į draugės komentarą į rusų kalbos pasakymą atsakoma jos vartojama kalba – lenkų (*Nastepnym razem*).

Pasitaiko atvejų, kai feisbuko įrašas, paskelbtas konkrečia kalba ir tema, komentaruose plėtojamas vartojant tą patį kodą:

5. *Priś przededant naujai darbo savaitei, atminkite, kad daugiausiai kolūkyje dirbo arklys, tačiau pirmininku jis taip ir netapo. ♠ Gero pirmadienio visiems!* 😊

Bet darbas is bezdziones padare zmogu.

Sakyčiau, labiau padarė pavargusių beždžionę (M28)

Šiame pavyzdyje mergina skelbia įrašą lietuvių kalba, jos pašnekovė taip pat atsako į įrašą lietuviškai, tokiu būdu palaikydama interakciją bei atitinkamai interpretuodama įrašo turinį. Minėtas dalykas visiškai skiriasi nuo jau kitokio pokalbio tipo, kai įrašo aptarimą keičia sveikinimo skelbimas ant asmens paskyros sienos tam tikra proga:

6. Pozdrawiam 😊

Dzięk!

Congrats!!! 🎓

Thanks (M24-2)

Pateiktas pavyzdys ypatingas tuo, kad nuotrauka, netiesiogiai pateikiama informacija (universiteto baigimas, gimtadienis, vestuvės ir pan.¹⁰), inicijuojama komunikacija socialiniame tinkle. Tokiu atveju dažnai atskirai atsakoma į kiekvieno asmens komentarą, sveikinimą. Kodų kaita vyksta kartu su adresuoto bei jo vartojamos kalbos kaita.

¹⁰ Socialiniame tinkle informaciją galima sužinoti iš kitų žmonių sveikinimų, rašomų ant konkretaus asmens sienos arba iš duomenų, žmogaus nurodytų kaip pagrindinė informacija jo feisbuko paskyroje ir tam tikru metu rodoma visiems draugams.

Merginų feisbuko diskurse valdomosios funkcijos atvejų pasitaiko dažniausiai. Darytina prielaida, kad minėtos funkcijos dažnumą nulemia merginų bendravimas su skirtingais asmenimis, sąmoningai arba nesąmoningai vartojančiais skirtingas kalbas.

Valdomoji kodų kaitos funkcija taip pat yra įprasta vaikinių feisbuko paskyroje. Šios funkcijos atvejų buvo rasta 131. Vaikinai, kaip ir merginos, dažnai stengiasi prisiderinti prie adresato kalbos, atsižvelgdami į jo amžių, tarpusavio santykius bei kitus galimus veiksnius. Aptariamoms funkcijoms atvejų įrašuose ir komentaruose buvo rasta įvairių, daugiausia – tarp sakinių:

7. ***Hello From Hurghada!*** 😊

-Ot juz madry 😊! Nie wzbudzajcie zazdrosci. Nam tez sloneczka chce sie! Dobrego odpoczynku i milych wrazen!

-Dobrego odpoczynku! 🌟 🇸🇰 😊

Dzienkuje (V23-1)

7 pavyzdyje matyti, kad vaikinai skelbia įrašą anglų kalba (*Hello From Hurghada!*), tačiau į dviejų pažįstamų linkėjimus atsako lenkiškai (*Dzienkuje*), kadangi abu asmenys įrašą pakomentavo lenkų kalba. Galima teigti, kad vaikinai atkreipia dėmesį į savo pašnekovus ir vartodamas jų kalbą įtraukia juos į socialiniame tinkle sukurtą situaciją, palaiko su jais bendravimą. Šiek tiek kitu principu vyksta interakcija komentaruose po nuotrauką:

8. Ale pumuszka fajniko, juz chodzim?

Nie jeszcze tylko stojim :)

Tikra Princesė, kokia jau didelė

Aciu. lauksime jūsų svečiuose 😊 (V25-3)

8 pavyzdyje esama skirtingų pašnekovų: vienas komentuoja įkeltą vaikinų dukrelės nuotrauką lenkiškai (*Ale pumuszka fajniko, juz chodzim?*), kitas – lietuviškai. Į kiekvieną komentarą vaikinai atsako pašnekovo vartojama kalba.

Valdomosios funkcijos požiūriu kodų kaita vyksta tarp sakinių, turint omenyje konkrečią feisbuke vykstančią situaciją: paskelbtą įrašą, nuotrauką, gimtadienį arba kokią nors kitą progą. Tokio pobūdžio kodų kaita atskleidžia solidarumo su pašnekovu siekį, kai stengiamasi palaikyti tarpusavio santykius, atsižvelgti į adresato kalbinį elgesį. Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad pašnekovai yra įtraukiami į pokalbį.

3.2.3. Tapatybinė funkcija

Ši funkcija yra suvokiama kaip asmenų tapatybės išryškinimas dvikalbiame arba daugiakalbiame diskurse. Kai asmuo ima vartoti vieną kurią nors kalbą, tai gali reikšti, kad per tą kalbą bando save pateikti kaip tam tikros socialinės bendruomenės narį, sėdamas tai ne tik su vartojamu kodu, bet ir su gyvenamąja vieta, darbovieta ir kitais veiksniais. Merginų feisbuko paskyroje šios funkcijos apraiškų buvo rasta 138. Minėta funkcija daugiausia pasitelkiama tarp sakinių, platesnėse pokalbio atkarpose:

9. ***Patarkite gera makiažo meistrė Šalčininkose*** 😊

(1 mergina) czego tobie tam w saiecznikax,jed w ejszyszki w wiarslo centras do,Werdisz,bardzo ladnie robi

Jak jej imię? 😊

(2 mergina)__,wspaniale robi

Robila muj makijaz weselny, zostalam bardzo zadowolona 😊

z eiszyszek?

Tak . I cena mnie nawet zdziwila . Bardzo jakosciowy makiaz, za malo cene

(3 mergina) Da, ___ cudownie robi 😊

(4 mergina) ___ w eiszyszkach super! 😊

(5 mergina) tobulas meistras

___, ta mialam na mysli 😊

Ačiū visiems labai už pagalba 😊👍 (M23-3)

Pateiktame pavyzdyje matyti, kad mergina, ieškodama geros makiažo meistrės mieste, skelbia įrašą lietuvių kalba. Į jos įrašą atsako penkios merginos, keturios iš jų atsako lenkiškai. Sulig adresatu mergina lietuvių kalbą keičia į lenkų (*Jak jej imię?*), tačiau paskutinį, visiems bendrą komentarą – padėką už patarimus – vėl skelbia lietuviškai. Matyti, kad vartodama valstybinę kalbą (kuri iš esmės turėtų būti suprantama kiekvienam jos pažįstamam iš rajono) mergina galimai siekia parodyti savo, kaip Lietuvos pilietės, tapatybę. Kitokį tapatybinės funkcijos atvejį galima išvelgti 10 pavyzdyje:

10. Blandinacka! 🤔

Paczi jak ty 🤔

Ja nie blandzinka juz, ale szybko benda 😊 (M23-4)

Šiuo atveju kodų kaita vyksta sakinio viduryje – viename komentare kaitomos rusų (*paczi¹¹*) ir lenkų (*jak*) kalbos. Sakytiniame diskurse toks kalbų mainymasis iš pirmo žvilgsnio atrodo neryškus dėl vartojamų žodžių garsinio panašumo (plg. le. *jak* ir ru. *kak*), tačiau rašytinėje kalboje esminis skirtumas atpažįstamas. Mergina, viename pasakyme vartodama du kalbinius kodus, kartu atskleidžia savo lokalią tapatybę. Ji gyvena daugiakalbiame Lietuvos rajone, jos kalbėjimui įtaką daro kelių kalbų sąveika vienoje vietoje bei vietinių žmonių kalba. Logiška būtų manyti, kad toks kalbėjimas atskleidžia minėtą socialinį kontekstą bei merginos priklausymą tai grupei.

Esama priešingų minėtam reiškiniui atvejų, kai konkrečiose situacijose vartojama tik viena kalba:

11. Krasawica ❤️

Ačiū mano brangioji 😊 (M27)

12. *Pagaliau diplomuota teisės magistrė!* (užrašas po nuotrauka) (M24-1)

13. *Dziękuję dla wszystkich!* 🙏

Ačiū už sveikinimus 😊 (M23-3)

11 pavyzdyje tapatybinė kodų kaitos funkcija pasitelkiama atsakant į komplimentą po įkelta nuotrauka. Mergina į draugės komplimentą rusų kalba atsako lietuviškai, tačiau tikrai negalima teigti, kad tokiu būdu ji siekia atsiskirti nuo pašnekovės. Darytina prielaida, jog galbūt mergina kasdieniame gyvenime dažniau vartoja lietuvių kalbą ir labiau save tapatina su lietuvių bendruomene (gyvena ir dirba Vilniuje bei turi tarp draugų / bendradarbių lietuvių), todėl šios kalbos vartojimas atsakant į komentarus, rašomus kitomis (rusų ir pan.) kalbomis atrodo normalus. Panašiai galima interpretuoti ir 12 pavyzdį, kai per lietuvių kalbos vartojimą atsiskleidžia lietuviška tapatybė, suponuojama mokymosi vietos ir studijų kalbos.

13 pavyzdys skiriasi nuo dviejų pastarųjų vienu esminiu aspektu. Mergina, dėkodama už gimtadienio sveikinimus, paskelbtame įrašė iš karto vartoja dvi – lenkų (*Dziękuję dla wszystkich!*) ir lietuvių – kalbas, kodų kaita vyksta tarp sakinių. Šį atvejį būtų galima suvokti kaip merginos siekį išreikšti kartu ir savo tautinę tapatybę. Abi kalbos atlieka svarbų vaidmenį Pietryčių Lietuvos regiono visuomenėje, todėl pakaitinė jų vartoseną socialiniame tinkle yra įprastas reiškinys.

¹¹ *Paczi* kontekste yra rusiškas žodis *почти*.

Vaikinų, kaip ir merginų, paskyroje neretai linkstama vartoti kitą negu adresato kalbą, tokiu būdu išryškinant savo daugiakalbę, tautinę ir pan. tapatybes. Tiriamojoje medžiagoje tokių atvejų buvo rasta 47. Vaikinų feisbuko diskurse kodų kaita paprastai vyksta tarp sakinių:

14. to twoja coreczka?

Da

pozdrawionka, sliczna!!!!

dziekuje 😊 (V25-3)

15. S dnio rozdenija. 💰 Ni v ciom sebe ne otkazyvai...

Dziekuj! *Uze neatkazuju ne vciom* 😊 *ni mnie ni ja* 😊 (V25-1)

Iš 14 pavyzdžio matyti, kad vaikinai įtraukia savo pašnekovą į komunikaciją, tačiau vietoj tikėtino atsakymo į lenkišką klausimą (*to twoja coreczka?*) atsako rusiškai – *Da*. Darytina prielaida, kad šiuo atveju dviejų kalbinių kodų vartoseną nurodo lokalią asmens tapatybę – tokius kitų kalbų leksinius vienetus (ne)sąmoningai vartoja daugybė iš Šalčininkų rajono kilusių jaunų žmonių, ir šis dalykas pateisina feisbuke vykstančią kodų kaitą. O 15 pavyzdyje komunikacija vyksta rusų kalba, įterpiant lenkišką žodį *Dziekuj!* Spėtina, kad vaikinai lenkų kalbą pavartojo siekdamas kartu pabrėžti savo daugiakalbę tapatybę.

Dažnai vaikinai komentaruose per kalbą pabrėžia savo tautinę arba pilietinę tapatybę, kurios, galima spėti, teigiamai veikia interakciją feisbuko erdvėje, plg. įrašą lenkų kalba *Dziekuj* *wszystkim* *za pozdrawienia!!! Bardzo milo!!* (V23-1), kai bendrai atsakoma į draugų sveikinimus, paskelbtus rusų, lenkų ir kitomis kalbomis, arba įrašą lietuvių kalba *Su šv. Vekykom* 😊¹² (V20-2), kreipiantis tiek į lenkų kalbą, tiek į lietuvių kalbą bei rusų kalbą draugus.

Tapatybinė kodų kaitos funkcija gali reikštis taip pat įterpiant įvairius diskurso žymeklius:

16. Xlopiec na wydanie 😊

Spasibo 🙌

Labai gerai

A to 😊 (V30)

17. Walim na zlot jutro odswiatkowac okazja? :D

A jutro slot??:D

Da turystyczny gdetą za trakai

Blin *ja nie znal i nic nie splanowal, da i nie jednemu jechac:/ dawaj na drugi co kolo aswieji bedzie?:D*

Z milo chocio ale wtedy ja nie zmoga byc, nada tak kiedy spotkac sie, 100lat nie widzieli sie :)

Kanieshna nada, *juz prawie 200 lat* (V25-2)

16 pavyzdyje vaikinai komentaruose vartoja skirtingų negu pašnekovų kalbų žodžius: rusišką *Spasibo* (atsakant į komplimentą lenkų kalba), gerai žinomą ir dažnai vartojamą rusų kalbos frazę: *A to* (atsakant į komplimentą lietuvių kalba). Pažymėtina, kad 17 pavyzdyje vaikinai kalba panašiai kaip jo pašnekovas, į savo atsakymus įterpdamas rusišką diskurso žymeklius (*blin, da i, dawaj, kanieshna nada*), tokiu būdu priartėdamas prie buitinės, *po prostu* kalbos. Galima teigti, kad visi šie atsakymai su tipiškais pasakymais arba žodžių junginiais – vaikinų tarpusavio bendravimo būdas, kuriame atsiskleidžia jų bendra lokali tapatybė.

¹² Pavyzdys netaisytas.

3.2.4. Metaforinė funkcija

Iš viso merginų paskyrose metaforinės funkcijos pavyzdžių buvo rasta 101. Apskritai galima teigti, kad merginų įrašai ir komentarai dažnai atlieka tokio pobūdžio kodų kaitos funkciją, kai konkrečiais pasakymais taip pat siekiama suteikti įrašui arba komentarui gyvumo, išraiškumo. Šiuo požiūriu išskiriama diskurso žymeklių kaita, kai pasakymą konkrečia kalba lydi kitos kalbos diskurso žymekliai:

18. *True?* 😊

Nasha tigrica shalnaja imperatrica 😊

Ou yeah 😊 gulyai shalnaya, Imperatrica 😊 (M28)

18 pavyzdyje mergina bendrauja su drauge rusiškai¹³, tačiau tiek įrašė, tiek atsakydama į komentarą pasitelkia žinomas angliškas frazes. Galima daryti prielaidą, kad minėta kodų kaita komentaruose buvo sukelta paskelbto įrašo ir jį lydinčių emocijų¹⁴.

Tam tikros pokalbio dalies pabrėžimas gali atsispindėti ne tik diskurso žymeklių, bet ir paprastų leksinių vienetų vartosenoje sakinio viduryje arba tarp sakinių:

19. Iš kur tai? 😊

Cat cafe 😊

Ouu ja tez tam dzisiaj bylam! 😊

Ja to juz dwa tygodnie temu bylam 😊

A ty dzis zlozenie egzaminu swiatkowala? 😊

Tak wyszlo ze ja dowiedzialam sie ze zlozyla juz po wyjsci z kawiarni. 😊

Kačiukai atnešė gerų žinių! :)))

Nie mow... 😊 (M25-1)

20. a gde eto ti tak rasslabljajessia? 😊

Respublika netoli Turgelių 😊

krasivo, nada kogda sjezdit 😊

-Ocen, osobenno kogda solnecnij den ili osenju 😊

- a vesnoj? 😊

- Nebyla vesnoj tam 😊

-tak poedim vmeste, posmotrim 😊

-Ok 😊

-kakda edim? 😊

-Soobsciu 😊 <...> (M25-3)

21. Kokia isgrazejus 👍😊

__,**makeup** daro stebuklus 😊**aciu** 😊 (M28)

19 pavyzdys ypatingas tuo, kad, atsakydama į klausimą lietuvių kalba, mergina pabrėžia vietą, kurioje buvo daryta nuotrauka, ir tam pasitelkia anglų kalbą – *Cat cafe*¹⁵ (galima buvo tiesiog pasitelkti lietuvišką atitikmenį *Kačių kavinė*). Savo ruožtu, bendraudama lenkiškai su kita drauge, įterpia vieną

¹³ Komentare cituojami rusiškos dainos žodžius (*gulyai shalnaya, Imperatrica*). Gali būti, kad šiuo požiūriu rusų kalba taip pat atlieka metaforinę kodų kaitos funkciją.

¹⁴ Metaforinė funkcija siejama su vaizdingu pasakymu, kurį lemia individualūs jausmai, siekis pajavairinti komunikaciją kitų kalbų įterpimų vartoseną.

¹⁵ *Cat Cafe* yra suvokiamas kaip įstaigos pavadinimas, nors tai nereiškia, kad jis nėra anglų kalbos frazė, todėl buvo nuspręsta šį komentarą traktuoti kaip kodų kaitą.

komentarą lietuviškai (*Kačiukai atnešė gerų žinių!*), nurodydama tiek į savo emocijas, tiek į tarpusavio santykius, bendrą socialinį kontekstą – universitetą, kuriame dėstoma lietuvių kalba ir kuriame abi merginos studijuoja. Panašiai yra 20 pavyzdyje, kur tiriamoji pirmame komentare vartodama lietuvių kalbą parodo savo buvimo vietą nuotraukoje (*Respublika netoli Turgelių*). Vėliau mergina pereina prie rusų kalbos (*Ocen, osobenno kogda solnecnij den ili osenju*), vieną kartą įterpdama anglišką *ok*, kaip dar vieną metaforinės funkcijos apraišką, leidžiančių identifikuoti kalbines pokalbio turtinimo priemonės. 21 pavyzdyje pavartotas anglų kalbos žodis *makeup* sakinio viduryje gali byloti apie merginos kalbinį kūrybiškumą, jos siekį žaisti tarpkalbinį žaidimą.

Galima daryti prielaidą, kad merginos linkusios keisti kodus, norėdamos suteikti įrašams ir komentarams ypatingo tono. Jos vartoja kitų kalbų frazes, atkreipia dėmesį į tam tikras skelbiamų komentarų dalis ir tokiu būdu stengiasi palaikyti santykius su pašnekovu. Tam išreikšti merginos pasitelkia tiek vietines, kasdien vartojamas kalbas (lenkų, lietuvių, rusų), tiek užsienio (anglų) kalbas, taigi kalbinis spektras šiuo požiūriu yra tikrai platus.

Vaikinų paskyrose metaforinė kodų kaitos funkcija buvo rasta 75 kartus. Minėta funkcija vaikinų feisbuko diskurse atlieka ypatingą vaidmenį. Dažnai pabrėždami kokį nors pasakymą vaikinai, skirtingai negu merginos, ima vartoti ne tik anglų kalbą, bet taip pat ir *po prostu* kalbą. Tiriamuose komentaruose buvo rasta atvejų, kai vaikinai, norėdami praturtinti komunikaciją ir iš dalies suteikti savo atsakymui humoristinio atspalvio, pasitelkia baltarusių (*po prostu*) šnektos intarpus, pavyzdžiui, atsakydami į pažįstamos sveikinimą lenkų kalba: *Blagodaracka!* 😊 arba *Wielmy dziakuju!* 😊😊, atsakant į sveikinimą anglų kalba (V25-1). Šiuose pavyzdžiuose vaikas galimai bando intensifikuoti dėkojimo prasmę ir iš dalies parodyti juokingąją situacijos pusę.

Metaforinės funkcijos apraiškų dažnai galima pamatyti kitokio pobūdžio vaikinų komentaruose:

22. z kartingow na samolot?:D

Tak, next level:D

___ czy zamierzasz latać ? czy to Twój pierwszy lot?

Mam chęć (V25-2)

23. A chego 3?? Pozdraviaam ❤️

Nu bylib i 1 nu ale biski nepasiseke❤️dzienki ❤️ (V20-1)

22 pavyzdyje bendravimas vyksta lenkų kalba, tačiau pirmame komentare vaikas pavartoja anglišką žodžių junginį *next level*, tokiu būdu suteikdamas savo komentarui išraiškingumo. 23 pavyzdyje į komentarą lenkų kalba įterptu lietuvišku junginiu *biski nepasiseke* kalbėtojas siekia pabrėžti, kad mažai trūko iki pergalės. Abiem atvejais kodų kaita atskleidžia artimus draugų tarpusavio santykius, kai kitos kalbos intarpai praturtina komunikaciją ir suteikia jai socialinės prasmės. Panašiai vyko merginų paskyrose, kai pokalbių dalių pabrėžimas kitomis kalbomis buvo suprantamas kaip tarpusavio santykių palaikymo forma.

Vaikinų skelbiamuose įrašuose, kai įterpiamos eilėraščių, dainų citatos, pastovios frazės kitomis kalbomis, galima įžvelgti metaforinės funkcijos apraišką, kur kiekvienas atskirai pavartotas kodas suteikia įrašui papildomo semantinio krūvio:

24. - [#odyxaem](#)[#sanatoria](#)[#priozeriy](#)[#naroch](#)[#belarus](#)[#relax](#)[#time](#)#👍😊

- *loveyou* (V23-1)

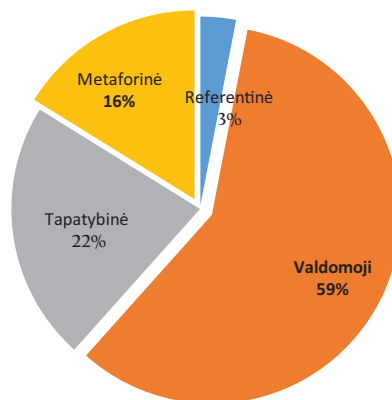
25. *Guddbay My Love* 😞 (V20-1)

24 pavyzdyje vaikas, pasitelkdamas grotažymes skirtingomis kalbomis (rusų, anglų), pabrėžia veiksmus (*odyxaem*), vietovardžius (*naroch, belarus*), o dažnai vartojamu angliškų pasakymu *loveyou* gali mai pabrėžia savo jausmus merginai. Spėtina, kad 25 pavyzdyje anglų kalbos citata *Guddbay My Love* suteikia įrašui išraiškiningumo ir savitumo.

Iš pateiktų pavyzdžių galima teigti, kad metaforinė kodų kaitos funkcija vaikinų atveju dažniausiai matoma sakinio viduryje ir tarp sakinių. Metaforinę kodų kaitos funkciją vaikinų paskyrose atlieka tokios kalbos kaip lietuvių, rusų, *po prostu*, anglų, todėl šiuo požiūriu kalbinis spektras yra platesnis negu merginų.

4. Apibendrinamosios išvados

1 paveiksle matyti, kad referentinės funkcijos atvejai merginų socialinio tinklo paskyrose pasitaikė rečiausiai – jie sudarė tik 3 proc. visų surinktų įrašų ir komentarų. Metaforinės funkcijos atvejai buvo dažnesni ir apėmė 16 proc. sukauptos medžiagos. 22 proc. priskirti tapatybinei funkcijai. Iš visų funkcijų labiausiai išsiskyrė valdomoji – ji sudarė 59 proc. įrašų ir komentarų. Gauti rezultatai rodo, kad merginos dažniausiai keitė kodus norėdamos prisitaikyti prie adresato. Daugybė tiriamų komentarų parašyta skirtingų žmonių skirtingomis kalbomis, ir merginos įprastai buvo linkusios atsakyti visiems jų tuo metu vartojama kalba.

1 pav. Kodų kaitos funkcijų dažnumas merginų feisbuko diskurse.

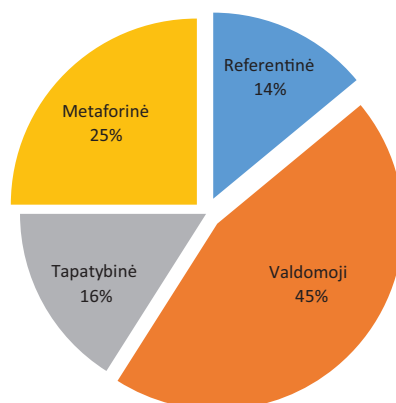
2 lentelėje pateikiami duomenys, nurodantys keturių kodų kaitos funkcijų raišką merginų feisbuko diskurse, t. y. jų sąveiką su kodų kaitos tipais.

2 lentelė. Kodų kaitos funkcijų raiška merginų paskyrose.

Kodų kaitos tipas	Kodų kaitos funkcija			
	Referentinė	Valdomoji	Tapatybinė	Metaforinė
Sakinio viduryje	+	–	+	+
Tarp sakinių	+	+	+	+
Diskurso žymeklių kaita	–	–	–	+

Referentinė funkcija merginų paskyrose rasta sakinio viduryje ir atskiruose sakiniuose, o valdomoji funkcija pasitaikė tik tarp sakinių (kalba keičiama, kai keičiamas adresatas). Tapatybinės funkcijos raiška sutapo su referentine funkcija – abi funkcijos rastos kodų kaitoje sakinio viduryje arba tarp sakinių. Metaforinei funkcijai būdingi visi trys kodų kaitos tipai.

2 paveiksle pristatomos vaikinų feisbuko paskyrose išvelgtos kodų kaitos funkcijos ir jų atvejų dažnumas:

2 pav. Kodų kaitos funkcijų dažnumas vaikinų feisbuko paskyrose.

2 paveiksle matyti, kad referentinės funkcijos atveju vaikinų paskyrose pasitaikė rečiausiai – jie sudarė 14 proc. visų vaikinų feisbuke skelbiamų įrašų ir komentarų. Palyginti su kitomis kodų kaitos funkcijomis, metaforinės funkcijos atvejai vaikinų feisbuko diskurse pasitaikė dažniau – jie sudarė 25 proc. įrašų ir komentarų. O tapatybinė kodų kaitos funkcija apėmė 16 proc. tiriamų vaikinų įrašų ir komentarų. Valdomosios funkcijos atveju pasitaikė dažniausiai, jie apėmė beveik pusę (45 proc.) analizuojamų įrašų ir komentarų. Galima daryti prielaidą, kad vaikinai labiausiai buvo linkę keisti kodus norėdami prisiderinti prie pašnekovo kalbos, tačiau taip pat dažnai, siekdami pajvairinti komunikaciją, suteikti savo atsakymams papildomo atspalvio, vartojo kitas (lenkų, rusų, *po prostu*) kalbas, todėl tapatybinės ir metaforinės funkcijų procentas, palyginti su merginų paskyromis, yra didesnis.

Kalbant apie kodų kaitos funkcijų raišką, pagrindiniai skirtumai išvelgti referentinės kodų kaitos funkcijos atveju – vaikinų paskyrose ši funkcija rasta tik tarp sakinių, kai kodas keičiamas sulig įrašo tema. Pabrėžtina, kad vaikinų paskyrose metaforinė kodų kaita neaprepia diskurso žymeklių kaitos, tačiau pastarasis tipas būdingas tapatybinei kodų kaitos funkcijai. Merginų feisbuko paskyrose diskurso žymekliai kitomis kalbomis atliko tik metaforinę funkciją.

3 lentelė. Kodų kaitos funkcijų raiška vaikinų paskyrose.

Kodų kaitos tipas	Kodų kaitos funkcija			
	Referentinė	Valdomoji	Tapatybinė	Metaforinė
Sakinio viduryje	–	–	+	+
Tarp sakinių	+	+	+	+
Diskurso žymeklių kaita	–	–	+	–

3 lentelėje matyti, kad daugelis dalykų sutampa su merginų paskyrose rasta kodų kaitos funkcijų raiška. Pagrindiniai skirtumai išvelgtini referentinės kodų kaitos funkcijos atveju – vaikinų paskyrose ši funkcija rasta tik tarp sakinių, kai kodas buvo keičiamas pagal įrašo temą. Vaikinų paskyrose metaforinė kodų kaita neaprepia diskurso žymeklių kaitos, pastarasis tipas būdingas tapatybinei funkcijai. Merginų feisbuko paskyrose diskurso žymekliai kitomis kalbomis atlieka tik metaforinę funkciją.

Remiantis duomenimis ir gautais rezultatais, galima teigti, kad abiejų lyčių feisbuko paskyrose kodų kaita atlieka keturias funkcijas: referentinę, valdomąją, tapatybinę ir metaforinę. Metalingvistinės funkcijos atvejų tiriamojame medžiagoje nebuvo rasta todėl, kad pasirinktų asmenų feisbuko diskurse nebuvo gvildinamos temos, susijusios su vartojamomis kalbomis (lenkų, rusų ir pan.) arba aiškinama tų kalbų specifika. O poetinė kodų kaitos funkcija socialiniame tinkle nerasta dėl to, kad šios funkcijos pasitelkimas reikalauja aukštos vartojamų kalbų kompetencijos. Jauni žmonės nelinkę naudotis kelių kalbų kombinacija savarankiškai eilėms kurti ir tokiu būdu kelti įspūdį savo pašnekovams.

Referentinė funkcija feisbuko diskurse pasitelkta tada, kai siekta tiksliai perteikti tuo metu kilusias mintis arba kai iš karto nerandama žodžio atitiktis reikiama kalba. Valdomoji funkcija išvelgta tuo atveju, kai kalbėtojai prisiderina prie pašnekovo tuo metu vartojamos kalbos, tokiu būdu įtraukdami juos į komunikaciją. Tapatybinė funkcija rasta tada, kai atsiskleidžia lokali asmenų tapatybė. Atskirų kodų vartojimas feisbuko įrašuose atskleidė asmenų tautinę (lenkų kalbos atveju) arba pilietinę (lietuvių kalbos atveju) tapatybę, remiantis aplinka (kuria kalba, su kuo ta kalba bendraujama, kaip dažnai yra vartojama). Metaforinė funkcija rasta tuomet, kai įrašuose vartojami kitų kalbų žodžiai, kuriais siekiama pabrėžti įrašo esmę, suteikti jam papildomo semantinio atspalvio. Merginų ir vaikinių feisbuko diskurse dominuojanti kodų kaitos funkcija buvo valdomoji, nors šios funkcijos dažnumas abiejų lyčių paskyrose skiriasi. Tyrimo rezultatai parodė, kad merginos dažniau linkusios prisitaikyti prie pašnekovo kalbos negu vaikinai.

Iš gautų rezultatų galima spręsti, kad vaikinai šiek tiek rečiau negu merginos buvo linkę keisti kodus savo pilietinei (arba lokaliai) tapatybei išreikšti. Tapatybinė kodų kaitos funkcija labiausiai atsispindėjo vaikinių tarpusavio bendravime, vartojant buitinę – *po prostu – kalbą*. Spėtina, kad šios kalbos vartojimą galėjo nulemti išsilavinimo lygis (dauguma vaikinių turi vidurinį išsilavinimą) arba aplinka (vaikinai gyvena rajone arba vis dar palaiko ryšius su senais bičiuliais). Merginų atveju, netgi artimai bendraujant, nebuvo vartojama vietinė (*po prostu*) kalba, tačiau buvo neretai vartojami anglų kalbos intarpai. Dauguma merginų turi aukštąjį arba aukštesnįjį išsilavinimą, gyvena arba dirbo Vilniuje, Šalčininkuose, todėl lietuvių, lenkų kalbos joms buvo iš kasdienės vartosenos.

Merginos ir vaikinai buvo linkę keisti kodus tiek sakinio viduryje (tik komentaruose), tiek tarp sakinių (įrašuose ir po jais einančiuose komentaruose). Valdomoji funkcija rasta tada, kai kalbiniai kodai kito tik tarp sakinių, o tapatybinės ir metaforinės funkcijų raiška išvelgta visuose trijuose kodų kaitos tipuose.

Pažymėtina, kad šis tyrimas apėmė nedidelį medžiagos kiekį (30 feisbuko paskyrų), todėl visos išvalgos dėl kodų kaitos funkcijų apraiškų privalo būti patikrintos atliekant platesnius tyrimus. Tyrimas galėtų būti naudingas sociolingvistams, tyrinėjantiems Pietryčių Lietuvos regiono jaunimo elektroninį diskursą bei aplinkoje vartojamų kalbų įtaką skirtingų kalbinių kodų atsiradimui feisbuke. Be to, tyrimas galėtų paskatinti didesnę sociolingvistų susidomėjimą daugiakalbiais Šalčininkų rajono gyventojais.

Literatūros sąrašas

- Androutsopoulos, J. 2011. Code-switching in computer-mediated communication. Herring, S, Stein, D, Virtanen, T (ed.): *Pragmatics of Computer-Mediated Communication*, Berlin/Boston: Walter de Gruyter, 667-694.
- Appel, R., Muysken, P. 2005. *Language Contact and Bilingualism*, Amsterdam Academic Archive, 119.
- Holmes, J. 2013. *An introduction to sociolinguistics: fourth edition*, Section I: Multilingual Speech Communities, Routledge, New York, 19–53.
- Jakelienė, E. 2018. Code-switching on Facebook in Denmark and Lithuania. *Taikomoji kalbotyra* 10: 1–25. Prieiga internetu <https://taikomojikalbotyra.lt/ojs/index.php/taikomojikalbotyra/article/download/161/113/> (žiūrėta 2020-04-23), <https://doi.org/10.15388/tk.2018.17441>.

- Poplack, Sh. 1980. Sometimes I'll Start a Sentence in Spanish Y Termino en Español: toward a typology of code-switching. *Linguistics* 18, 581–618, <https://doi.org/10.1515/ling.1980.18.7-8.581>.
- Rickberg, K. 2015. *Las funciones de cambio de código en la comunicación mediada por ordenador entre los puertorriqueños bilingües en Facebook*. Tesina de máster. Tartu. Prieiga internetu www.dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/47388/rickberg_karin.pdf (žiūrėta 2019-01-18).
- Rose, S. 2006. *The functions of codeswitching in a multicultural and multilingual high school: Stellenbosch University*.
- Prieiga internetu <https://core.ac.uk/download/pdf/37320912.pdf> (žiūrėta 2019-01-18)
- Stapa, S. H., Sahabudin Khan, N. N. B. 2016. Functions of Code-Switching: A Case Study of a Mixed Malay-Chinese Family in the Home Domain, *Social Sciences & Humanities*, 181–194.
- Wai Fong, Ch. 2011. *Functions and reasons for code-switching on Facebook by UTAR English-Mandarin Chinese bilingual undergraduates*, UTAR, Malasia.

Įteikta 2020 m.gegužę